

Biznesa augstskola „Turība”

Sintija Stipre

PROMOCIJAS DARBA KOPSAVILKUMS

**LATVIJAS VALSTS APBALVOJUMI
UN TO TIESISKAIS REGULĒJUMS**

Studiju programmā *Juridiskā zinātne*

Izstrādāts doktora grāda iegūšanai

Juridiskās zinātnes nozarē

Valsts tiesību apakšnozarē

Rīga 2014

Darba zinātniskais vadītājs:
Dr. iur. Aivars Endziņš

Darba oficiālie recenzenti:
Dr. iur. Jānis Pleps
Dr. iur. Ingrīda Veikša
Dr. soc. Toma Birmontiene

Promocijas darba aizstāvēšana notiks Biznesa augstskolas “Turība” Juridiskās zinātnes nozares promocijas padomes atklātā sēdē **2014. gada 1. oktobrī plkst. 14:00** Biznesa augstskolas “Turība” Juridiskajā fakultātē, Rīgā, Graudu ielā 68, A217. telpā.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Biznesa augstskolas “Turība” bibliotēkā Rīgā, Graudu ielā 68.

Juridiskās zinātnes nozares promocijas padomes priekšsēdētājs:
Dr. iur. Aivars Endziņš

Juridiskās zinātnes nozares promocijas padomes sekretāre:
Dr. iur. Ingrīda Veikša

© Sintija Stipre, 2014

© Biznesa augstskola Turība, 2014

PROMOCIJAS DARBA RAKSTUROJUMS

Temata aktualitāte

Autore izvēlējās pētīt Latvijas valsts apbalvojumu tiesisko regulējumu tādēļ, ka valsts apbalvojumi un to sistēma raksturo valstī pastāvošo vērtību skalu. Autores interesi piesaistīja atšķirīgie un sabiedrībā plaši apspriestie valsts apbalvojumu piešķiršanas principi, kā arī gadījumi, kad personas no piešķirtajiem apbalvojumiem atteikušās. Autore secināja, ka valsts augstākos apbalvojumus piešķir ne vien par nopelniem, bet arī ordeņu protokolārās apmaiņas ietvaros valsts vizīšu laikā un *ex officio*, kaut normatīvajos aktos tas nav noteikts. Stājoties amatā, Latvijas valsts prezidents iegūst tiesības uz visu Latvijas valsts apbalvojumu augstākajām šķirām, un amata termiņam beidzoties, patur šos apbalvojumus, kaut gan citās Eiropas valstīs prakse šajā ziņā atšķiras. Autore arī atklāja, ka Eiropā ir valstis, kam vispār nav savu valsts apbalvojumu, kas raisīja pārdomas par apbalvojumu nepieciešamību sabiedrībā un alternatīvām publiskas atzinības izteikšanai. Pētot Latvijas valsts apbalvojumu tiesisko regulējumu, ārvalstu praksi, normatīvos aktus un diplomātiskā protokola tradīcijas, autore secināja, ka Latvijas valsts apbalvojumu tiesiskais regulējums ir nepilnīgs, spēkā esošās Latvijas valsts apbalvojumu likuma normas bieži nonāk pretrunā starptautiski pieņemtai praksei un neatbilst vēsturiskajām tradīcijām, kas veidojušās gadsimtu laikā.

Eksperti līdz šim ir pētījuši Latvijas valsts apbalvojumu vēsturisko izcelsmi, taču tēma vispār nav pētīta no juridiskā viedokļa - tam nepieciešamas specifiskas zināšanas gan faleristikā, gan diplomātiskā protokola tradīcijās un paražu tiesībās. Iespējams, specifisko zināšanu trūkuma dēļ Latvijā praktizējošie juristi nav izrādījuši interesi strādāt šajā virzienā, tādēļ šis promocijas darbs ir pirmais pētījums valsts tiesību nozarē par Latvijas valsts apbalvojumiem, kas nākotnē varētu kalpot par pamatu jaunu zinātnisko teoriju izstrādei un tēmas padziļinātai izpētei. Tāpat šis pētījums varētu sniegt būtisku ieguldījumu Latvijas valsts apbalvojumu tiesiskā regulējuma pilnveidošanai, Ordeņu kapitula darba uzlabošanai, kā arī ikvienam interesentam, kas vēlētos gūt padziļinātu ieskatu valsts apbalvojumu vēsturiskajā izcelsmē, būtībā un tiesiskajā regulējumā Latvijā.

Pētījuma objekts, hipotēze un mērķis

Pētījuma objekts ir Latvijas valsts apbalvojumi. Autore promocijas darbā pēta apbalvojumu vēsturisko izcelsmi, Latvijas valsts apbalvojumu dibināšanas iemeslus un procesu, tiesiskā regulējuma pirmsākumus un aktualitātes mūsdienās, kā arī salīdzina Latvijas valsts apbalvojumu veidus un tiesisko regulējumu ar praksi Eiropas Savienības valstīs.

Latvijas valsts apbalvojumu sistēmu un tās tiesisko regulējumu vēsturiskā aspektā ietekmējušas tādas valstis kā Prūsija, Šveice, Beļģija, Francija, Apvienotā Karaliste, Zviedrija, Norvēģija, Krievijas impērija un Amerikas Savienotās Valstis. Kopš Latvija ir kļuvusi par Eiropas Savienības dalībvalsti, tā pozicionē sevi kā Eiropas Savienības vērtību atbalstītāju un rūpīgi seko tam, lai valsts īstenotā politika un pieņemtie lēmumi nebūtu pretrunā Eiropas Savienības dalībvalstu praksei, autore ģeogrāfisku, vēsturisku un politisku iemeslu dēļ ir izvēlējusies salīdzinošā aspektā pētīt valsts apbalvojumu tiesisko regulējumu tieši Eiropas Savienības reģiona valstīs.

Pētījuma periods aptver laika posmu no senajiem laikiem līdz mūsdienām.

Pētījuma ietvaros autore izvirza šādu hipotēzi: esošais Latvijas valsts apbalvojumu tiesiskais regulējums ir nepilnīgs, un vairākas normas ir pretrunā ar vēsturiskajām tradīcijām, starptautiskajām paražām un praksi Eiropas Savienības valstīs.

Pētījuma mērķis ir sniegt priekšlikumus Latvijas valsts apbalvojumu sistēmas un normatīvi tiesiskās bāzes pilnveidošanai.

Lai pārbaudītu izvirzīto hipotēzi un sasniegtu mērķi, autore izvirza šādus uzdevumus:

- 1) izpētīt apbalvojuma vēsturisko izcelsmi un apbalvojumu veidus;
- 2) izstrādāt jēdziena „valsts apbalvojums” definīciju;
- 3) izstrādāt ordeņu kā organizāciju klasifikāciju;
- 4) izstrādāt valsts apbalvojumu klasifikāciju pēc to piešķiršanas kārtības;
- 5) izpētīt Latvijas valsts apbalvojumu dibināšanas mērķi, likumdošanas procesu un tiesiskā regulējuma attīstību līdz 1940.gadam;

- 6) izpētīt Latvijas valsts apbalvojumu atjaunošanas procesu un tiesiskā regulējuma attīstību no 1994.gada līdz mūsdienām;
- 7) izpētīt Eiropas Savienības dalībvalstu valsts apbalvojumu tiesisko regulējumu;
- 8) izstrādāt teoriju par valsts apbalvojumu sociāli psiholoģisko lomu sabiedrībā.

Lai arī viens no pētījuma galvenajiem uzdevumiem ir analizēt Latvijas valsts apbalvojumu tiesiskā regulējuma attīstību, priekšlikumi normatīvi tiesiskās bāzes pilnveidošanai tika veidoti, smeloties iedvesmu ārvalstu pieredzē un diplomātiskā protokola tradīcijās.

Izpētes metožu raksturojums

Autore promocijas darbā izmanto sekojošas zinātniskās pētniecības metodes: 1) vēsturisko metodi; 2) analītisko metodi; 3) salīdzinošo metodi; 4) deduktīvo metodi; 5) induktīvo metodi; 6) monogrāfisko metodi; 7) sistēmiskās analīzes metodi; 8) statistikas metodi.

Vēsturiskajai pētniecības metodei ir būtiska loma šī darba tapšanā. Lai izprastu Latvijas valsts apbalvojumu tiesiskā regulējuma problemātiku mūsdienās, nepieciešams zināt to vēsturisko izcelsmi un tiesiskā regulējuma attīstību. Zināma loma ir arī sociāli politiskajiem apstākļiem konkrētajā laika periodā, kas ietekmējuši normatīvo aktu raksturu un likumdošanas procesu. Vēsturiskā metode kalpo likumdevēja gribas atklāšanai. Šo metodi autore izmanto, lai aprakstītu Krievijas impērijas, Zviedrijas, Anglijas, Francijas un citu Eiropas lielvalstu apbalvojumu veidus un apbalvošanas tradīcijas, jo Latvija ar tām bijusi cieši saistīta un šo valstu apbalvojumu sistēmas ir atstājušas zināmu ietekmi uz Latvijas valsts apbalvojumiem.

Analītiskā metode ir viena no galvenajām šajā darbā izmantotajām pētniecības metodēm. Tā tiek izmantota pētot normatīvos aktus un paražu tiesības. Darbā izteikto secinājumu, vērtējumu un priekšlikumu pamatā ir analīze.

Salīdzinošā metode tiek izmantota, veicot valsts apbalvojumu sistēmu salīdzinājumu dažādās Eiropas Savienības valstīs, lai noskaidrotu kopīgo un atšķirīgo ar Latviju. Tā kā Latvijas valsts apbalvojumu piešķiršanas un nēsāšanas

kārtība ir balstīta uz gadsimtiem ilgu Eiropas valstu pieredzi, Latvijas prakse tiek salīdzināta ar praksi Eiropas Savienības valstīs. Tāpat salīdzinošā metode izmantota, analizējot ekspertu viedokļus par Latvijas valsts apbalvojumu tiesisko regulējumu, nēsāšanas kārtību un apbalvošanas kritērijiem.

Indukcijas metode lietota, lai no atsevišķiem faktiem veidotu vispārīgus atzinumus – kā atsevišķu Eiropas Savienības valstu prakse veido kopējās reģiona valsts apbalvojumu iezīmes, kādi nopelni atsevišķās Eiropas Savienības valstīs tiek novērtēti ar valsts augstāko apbalvojumu un kā tas veido visa reģiona vērtību skalu kopumā.

Savukārt dedukcijas metode izmantota, lai loģiski sistematizētu un teorētiski izskaidrotu empīrisko pētījumu rezultātus.

Promocijas darbā plaši pielietota monogrāfiskā metode, lai izpētītu problēmu elementus, sintezētu kopsakarības un formulētu likumsakarības.

Sistēmiskās analīzes metode lietota, lai analizētu Latvijas valsts apbalvojumus kā vienotu publiskas atzinības sistēmu, norobežojot to no citiem apbalvojumu veidiem. Metode lietota, pētot, kā Latvijas valsts apbalvojumi iekļaujas citu Eiropas Savienības dalībvalstu valsts apbalvojumu sistēmās, meklējot kopīgās un atšķirīgās iezīmes valsts apbalvojumu sistēmās.

Statistikas metode izmantota, lai vāktu un apkopotu datus par Latvijas valsts apbalvojumu kvantitatīvajiem faktiem – apbalvoto personu skaitu dažādos laika periodos, piešķirto valsts apbalvojumu skaitu pa šķirām, kā arī salīdzinātu valsts apbalvojumu skaitu Eiropas Savienības valstīs. No apkopotajiem statistikas faktiem autore izdara secinājumus par tendencēm valsts apbalvojumu piešķiršanā un valsts apbalvojumu sistēmu izveidē.

Pētījums novitāte teorētiskajā un praktiskajā aspektā

Darba teorētiskā vērtība un novitāte izpaužas Latvijas valsts apbalvojumu *tiesiskā regulējuma* pētniecībā. Novitāte teorētiskajā aspektā izpaužas autores secinājumos, priekšlikumos un izstrādātajā zinātniskajā teorijā, kas atspoguļoti darba analīzē.

Praktiskajā aspektā darba novitāte izpaužas ievērojama apjoma Latvijas un ārvalstu normatīvo aktu analīzē, paražu tiesību, diplomātiskā protokola un ekspertu atziņu apkopošanā, kas var kalpot gan Latvijas valsts apbalvojumu normatīvi tiesiskā regulējuma pilnveidošanai, gan tiesību normu interpretācijai un piemērošanai problēmjautājumu risināšanā. Ar promocijas darba izstrādes gaitā gūtajām atziņām, faktiem un priekšlikumiem autore ir iepazīstinājusi gan Ārlietu ministrijas, gan Valsts kancelejas, Valsts Heraldikas komisijas, Valsts prezidenta kancelejas un Saeimas Juridiskās komisijas pārstāvjus, un, pateicoties padziļinātajai valsts apbalvojumu tēmas izpētei, ir tikusi aicināta eksperta statusā piedalīties darba grupās Latvijas valsts apbalvojumu tiesiskā regulējuma pilnveidošanai.

Zinātniskās publikācijas un pētījuma rezultātu aprobācija

Laika posmā no 2009.-2013.gadam autore ar priekšlasījumiem par pētījuma tēmu ir piedalījusies četrās starptautiskās zinātniskajās konferencēs un autores referāti ir iekļauti zinātnisko rakstu krājumos:

1) 2009.gada 23.oktobrī dalība Daugavpils Universitātes rīkotajā starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Valsts un tiesību aktuālās problēmas” ar referātu „Latvijas valsts apbalvojumu tiesiskā regulējuma problemātika”. Referāts iekļauts Daugavpils Universitātes akadēmiskā apgāda „Saule” 2010.gadā izdotajā zinātnisko rakstu krājumā „Valsts un tiesību aktuālās problēmas” 385.-398.lpp.;

2) 2010.gada 26.martā dalība Biznesa augstskolas Turība rīkotajā XI starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Cilvēks, sabiedrība, valsts mūsdienu mainīgajos ekonomiskajos apstākļos” ar referātu „Valsts apbalvojumu sociāli psiholoģiskā loma mūsdienu Latvijā”. Referāts iekļauts konferences zinātnisko rakstu krājumā (CD ISSN 1691-6069);

3) 2010.gada 26.novembrī dalība Daugavpils Universitātes rīkotajā starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Valsts un tiesību aktuālās problēmas” ar referātu „Latvijas Valsts prezidenta tiesības uz valsts augstākajiem apbalvojumiem, stājoties amatā”. Referāts iekļauts Daugavpils Universitātes akadēmiskā apgāda

„Saule” 2011.gadā izdotajā zinātnisko rakstu krājumā „Valsts un tiesību aktuālās problēmas” 58.-64.lpp.;

4)2011.gada 27.oktobrī dalība Starptautiskās Zinātnes un augstākās izglītības akadēmijas (Lielbritānija) un Vis-Ukrainas Akadēmiskās Savienības rīkotajā 12.starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē „*Key instruments of human dormitory: economics and law*” ar referātu „*State decoration as President’s sign of office*”. Referāts iekļauts konferences zinātnisko rakstu krājumā „*Materials digest of the XIIth International Scientific and Practical Conference (Kiev, London, October 27-November 1, 2011)*”, 46.-49.lpp.

Pateicoties promocijas darba tēmas padziļinātai izpētei, laikā no 2008.gada oktobra līdz 2009.gada decembrim autore eksperta statusā tika iekļauta Saeimas Juridiskās komisijas izveidotajā darba grupā, izstrādājot grozījumus Valsts apbalvojumu likumā. Autore darba grupā sniedza priekšlikumus likumā lietotās terminoloģijas precizēšanai, likuma struktūras mainīšanai un diplomātiskā protokola normām (paražām) attiecībā uz valsts apbalvojumu piešķiršanu ārvalstniekiem un apbalvošanas nēsāšanu, ņemot vērā promocijas darba izstrādes gaitā gūtās atziņas un izstrādāto teoriju.

Tāpat laikā no 2010.gada jūnija līdz augustam autore eksperta statusā piedalījās Valsts kancelejas izstrādātā Ministru kabineta noteikumu projekta „Kārtība, kādā dibināmi valsts institūciju un pašvaldību apbalvojumi” apspriešanā un sniedza informāciju par apbalvojumu veidiem, apbalvojumu statūtu struktūru, apbalvošanas procesa tiesisko regulējumu un ārvalstnieku apbalvošanas specifiku, kas jānosaka normatīvā akta projektā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, šim pētījumam ir ne vien teorētiska, bet arī praktiska nozīme.

Izmantoto avotu raksturojums

Pētījuma vēsturisko faktu izpētei izmantoti Latvijas Valsts vēstures arhīva materiāli, Latvijas Valsts arhīva un Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja materiāli, kā arī Latvijā un ārvalstīs izdotās monogrāfijas par pētījuma tēmu un

autores intervijas ar māksliniekiem, kas izstrādājuši Latvijas valsts apbalvojumu jaunus elementus un apbalvojumu diplomus mūsdienās.

Pētījuma juridisko jautājumu izpētei izmantots plašs Latvijas un ārvalstu normatīvo aktu klāsts, interneta resursi, periodika, autores intervijas ar politiķiem, vēsturniekiem, diplomātiem, māksliniekiem, juristiem un valsts augstākajām amatpersonām, kas bijuši iesaistīti Latvijas valsts apbalvojumu tiesiskā regulējuma izstrādē mūsdienās.

Pētījumā kopā izmantoti 229 avoti, no kuriem 88 ir literatūras avoti, 97 normatīvie akti un 44 prakses materiāli.

Promocijas darba konspektīvs izklāsts pa nodaļām

Darba pirmajā nodaļā „Apbalvojuma jēdziens, veidi un vēsturiskā izcelsme” autore analizē apbalvojuma jēdziena būtību un vēsturisko izcelsmi no senajiem laikiem līdz 19.gs. nogalei. Nodaļā aprakstītas bruņinieku ordeņu radītās tradīcijas un ietekme uz mūsdienu valsts apbalvojumu nēsāšanas kārtību, apbalvoto personu titulu noteikšanu, ordeņu domju sastāvu un darbību.

Darba otrajā nodaļā „Lāčplēša Kara ordenis” autore pēta Latvijas valsts apbalvojumu dibināšanu 20.gs. sākumā. Autore apskata Lāčplēša Kara ordeņa dibināšanas iemeslu, ordeņa statūtu izstrādes procesu un apstiprināšanu Satversmes Sapulcē, kā arī par iemesliem, kādēļ 1921.gadā tika noraidīts Latvijas Neatkarības ordeņa un Ozola Vainaga ordeņa statūtu projekts.

Darba trešajā nodaļā „Valsts apbalvojumu tiesiskais regulējums Latvijas Republikas Satversmes projektā” autore analizē Latvijas Republikas Satversmē sākotnēji iekļauto valsts apbalvojumu un goda titulu tiesisko regulējumu un iemeslus, kādēļ attiecīgie valsts pamatlikuma panti netika pieņemti.

Darba ceturtajā nodaļā „Triju Zvaigžņu ordenis” autore detalizēti apraksta un analizē Latvijas pirmā civilā valsts apbalvojuma - Triju Zvaigžņu ordeņa - dibināšanas gaitu, ordeņa statūtu izstrādi un tiesisko regulējumu laika posmā no 1924.-1938.gadam.

Darba piektā nodaļa „Latvijas valsts apbalvojumu sistēma no 1938.gada” veltīta 1938.gadā pieņemtā Likuma par ordeņiem un godzīmēm analīzei. Šis normatīvais akts Latvijā nodibināja ne vien divus jaunus valsts apbalvojumus – Viestura ordeni un Atzinības krustu, bet izveidoja arī valsts apbalvojumu sistēmu, kāda pastāv mūsu valstī šobrīd. Likuma par ordeņiem un godzīmēm kontekstā autore raksta par ordeņa kā organizācijas dzīves cikliem un aktualizē jautājumu, kādiem nosacījumiem iestājoties var atjaunot ordeņa piešķiršanu, ja ordeņa dome lēmusi par tā piešķiršanas galīgu izbeigšanu.

Darba sestajā nodaļā „Latvijas valsts apbalvojumu tiesiskais regulējums mūsdienās” autore analizē Triju Zvaigžņu ordeņa atjaunošanas juridiskos aspektus 1994.gadā un iemeslus, kādēļ laika posmā no 2000.-2003.gadam Saeima vairākkārt noraidīja likumprojektu „Ordeņu un godzīmju likums”. Tāpat autore analizē 2004.gadā pieņemtā Valsts apbalvojumu likuma piemērošanas problemātiku un nepilnības šobrīd, tostarp Viestura ordeņa piešķiršanu pēc nāves, t.s. protokolāro ordeņu būtību un piešķiršanas specifiku, Latvijas Valsts prezidenta tiesības uz valsts augstākajiem apbalvojumiem, stājoties amatā un citus aktuālus jautājumus.

Darba septītā nodaļa „Valsts apbalvojumu sistēmas un tiesiskais regulējums Eiropas Savienības valstīs” veltīta valsts apbalvojumu sistēmu un tiesiskā regulējuma Eiropas Savienības valstīs izpētei, lai salīdzinātu un vērtētu, kā tajā iekļaujas Latvijas valsts apbalvojumu sistēma.

Astotajā nodaļā „Valsts apbalvojumu sociāli psiholoģiskā nozīme un tās regulējums tiesību aktos” autore apskata valsts apbalvojumu sociāli psiholoģisko nozīmi sabiedrībā, kritērijus, kas veido valsts apbalvojuma reputāciju un to regulējumu tiesību aktos, kā arī piedāvā alternatīvas publiskas atzinības izteikšanai un indivīda nopelnu novērtēšanai.

Promocijas darba noslēgumā autore apkopo pētījuma ietvaros izdarītos secinājumus un sniedz priekšlikumus Latvijas valsts apbalvojumu sistēmas un tiesiskā regulējuma pilnveidošanai.

AIZSTĀVĒŠANAI IZVIRZĪTĀS TĒZES

Pamatojoties uz promocijas darba ietvaros veikto vēstures faktu un normatīvo aktu analīzi, autore izvirza sekojošas tēzes:

1) valsts apbalvojums Eiropas Savienības valstīs mūsdienu izpratnē ir ordenis, goda zīme vai medaļa, kam noteikts valsts apbalvojuma statuss. Kaut arī formāli Latvijā šobrīd pastāv divu veidu valsts apbalvojumi: ordeņi un medaļa, praksē tiek piešķirti tikai ordeņi. Tas nozīmē, ka Latvijas valsts apbalvojumu sistēma nav pretrunā Eiropas Savienības valstu praksei, tomēr valsts apbalvojumu skaits nav pietiekams. Latvijā būtu lietderīgi nodibināt papildus jaunus valsts apbalvojumus, lai nodrošinātu plašāku apbalvošanas dinamiku un nopelnu gradāciju;

2) ordeņa statūti vēsturiski veidojušies kā ordeņa dibinātāja rīkojums par ordeņa kā organizācijas mērķi un darbības principiem, šīs organizācijas simbolikas nēsāšanas kārtību, ordeņa svētku dienu, ceremonijām, atsevišķos gadījumos arī par ordeņa locekļu skaitu. Mūsdienās ar ordeņa statūtiem saprot apbalvojuma statūtus, kas nosaka ordeņa dibināšanas mērķi, ordeņa vizuālo aprakstu, reglamentē ordeņa piešķiršanas un nēsāšanas kārtību, kā arī apbalvotās personas tiesības, pienākumus un privilēģijas, ja tādas paredzētas. Mūsdienās ordeņa statūtus apstiprina parlaments ar likumu vai valsts vadītājs, izdodot attiecīgu normatīvo aktu;

3) ordeņa kā apbalvojuma struktūru var veidot trīs līmeņi:

a) ordeņa I – V šķira, kas uzskatāmas par ordeņa pamatšķirām. Ordenim var būt ne vairāk par piecām pamatšķirām. Ordenim var būt viena papildšķira – *ordeņa I šķira ar ķēdi*, tādējādi ordenim kopā var būt ne vairāk par sešām šķirām. Jāatzīmē, ka ordeņa *I šķira ar ķēdi* Eiropas Savienības valstu normatīvajos aktos tiek definēta kā patstāvīga ordeņa šķira, kas hierarhijā atrodas augstāk par ordeņa I šķiru. Eiropas Savienības valstīs ordeņa ķēde netiek atsevišķi izdalīta kā patstāvīga vienība vai definēta kā „īpašā balva”, kā tas ir Triju Zvaigžņu ordeņa gadījumā Latvijā;

b) ordeņa goda zīmes (var būt viena vai vairākas pakāpes, visbiežāk tiek izmantota trīspakāpju ordeņa goda zīmju hierarhija: zelta, sudraba, bronzas);

c) ordeņa medaļas (var būt vairākas pakāpes (skaits nav ierobežots), bet ordeņa medaļas valsts apbalvojumu sistēmā mūsdienās sastopamas reti);

4) 2004.gadā pieņemtā Valsts apbalvojumu likuma 21.panta ceturrtā daļa ir pretrunā ar Viestura ordeņa dibināšanas mērķi un vairākiem citiem likuma pantiem: Viestura ordenis tika dibināts kā *nopelnu* ordenis, tādēļ to nevar piešķirt kā „protokolāro apbalvojumu” *ex officio* (ordeni *ex officio* piešķir, nevērtējot personas nopelnus). Tāpat likuma 21.panta ceturrtajā daļā minētie nopelni ir pretrunā ar Viestura ordeņa būtību, jo tas kopš dibināšanas nekad nav bijis paredzēts ārvalstu vēstnieku apbalvošanai par nopelniem *starpvalstu attiecību veidošanā*;

5) 1938.gada Likuma par ordeņiem un goda zīmēm 20.pants paredzēja atšķirību starp miera laikā un kara laikā piešķirtajiem Viestura ordeņiem, bet 2004.gada Valsts apbalvojuma likuma 23.panta otrā daļa Viestura ordeņa statūtos noteica būtisku atšķirību no vēsturiskajiem ordeņa statūtiem: neatkarīgi no tā, vai Viestura ordenis piešķirts miera laikā vai kara laikā, visām militārpersonām pienākas Viestura ordenis, kam galos šķeltā krusta vietā „*starp krusta zariem ir sakrustoti zeltīti šķēpi*”, bet visām civilpersonām pienākas Viestura ordenis, kam „*krusta zīmi šķērso šķelts baltas emaljas krusts ar zeltītu apmali*”. Šī ir būtiska atšķirība, kas maina ordeņa būtību un nav uzskatāma par tehnisku precizējumu ordeņa aprakstā;

6) 2004.gadā veiktie papildinājumi Atzinības krusta statūtos dublēja nopelnu uzskaitījumu Triju Zvaigžņu ordeņa statūtos. Dibinot valsts apbalvojumus pirmskara Latvijā, katram ordenim bija cits mērķis un katru no tiem piešķīra par atšķirīgiem nopelniem. Par vieniem un tiem pašiem nopelniem piešķirt divus dažādus ordeņus nav juridiski pamatoti;

7) 2004.gadā pieņemtā Valsts apbalvojumu likuma 42.panta otrā daļa pirmo reizi valsts apbalvojumu vēsturē noteica, ka Ordeņu kapituls tiek apstiprināts uz Valsts prezidenta pilnvaru laiku, t.i., Ordeņu kapituls kļūva par institūciju ar *terminētu pilnvaru laiku*. Šādas prakses nebija pirmskara Latvijā, un tāda mūsdienās nav nevienā Eiropas Savienības valstī. Nemitīga Ordeņu kapitula

sastāva maiņa rada divus riskus: 1) ja Ordeņu kapitula kancleru un locekļus Valsts prezidents ieceļ amatā uz savu pilnvaru laiku, Valsts prezidenta izvēlētās personas var pieņemt Valsts prezidentam „vēlamus” lēmumus, kas ne vienmēr var būt objektīvi; 2) šādā situācijā nav iespējams nodrošināt Ordeņu kapitula locekļu teorētisko zināšanu pēctecību un lēmumu konsekveni, jo amata termiņam beidzoties, mainās gan Valsts prezidents, gan viss Ordeņu kapitula sastāvs;

8) Latvijas Valsts prezidents, stājoties amatā, iegūst tiesības uz Latvijas valsts apbalvojumu augstākajām šķirām un Triju Zvaigžņu ordeņa ķēdi *ex officio*, tādēļ pēc amata termiņa beigām Valsts prezidentam nav tiesību paturēt lietošanā augstākos Latvijas valsts apbalvojumus - tie kā amata zīme ir jānodod lietošanā nākamajam Valsts prezidentam *ex officio*. Persona, kas *apbalvota* ar valsts apbalvojumu, saglabā tiesības uz piešķirto apbalvojumu *de iure* un *de facto* līdz mūža beigām, taču Valsts prezidents, stājoties amatā, *apbalvots* netiek. Personas tiek *apbalvotas* ar Latvijas valsts apbalvojumiem ar Ordeņu kapitula lēmumu un Valsts prezidenta rīkojumu, bet Valsts prezidents, stājoties amatā, valsts augstākos apbalvojumus saņem uz Valsts apbalvojumu likuma 51.panta pamata. Tāpat Valsts prezidents, stājoties amatā, nesaņem valsts augstāko apbalvojumu diplomus, kas ir *apbalvošanas* juridisko faktu apliecināošs dokuments un „Latvijas Vēstnesī” nav publikācijas par Valsts prezidenta *apbalvošanas* faktu;

9) Latvijas Valsts prezidentam nav tiesību atteikties no Latvijas valsts apbalvojumiem, jo viņš tiesības uz valsts apbalvojumiem iegūst saskaņā ar likumu *ex officio*, nevis ar Ordeņu kapitula lēmumu *kā apbalvojumu*. Valsts prezidentam, stājoties amatā, netiek pasniegts *apbalvošanas* faktu apliecināošs dokuments – apbalvojuma diploms. Tādējādi nav iespējams izpildīt likuma 60.panta pirmajā un otrajā daļā noteiktās prasības, turklāt Valsts apbalvojumu likums neparedz iespēju Valsts prezidentam atteikties no valsts apbalvojumiem *ex officio*;

10) ja Latvijas Valsts prezidents tiek atlaists vai atkāpjas no amata pirms termiņa beigām, viņam *ex officio* piešķirto valsts apbalvojumu paturēšana ir ētikas jautājums. Valsts apbalvojumu likuma 51.pants paredz Valsts prezidentam *tiesību iegūšanu* uz valsts augstākajiem apbalvojumiem un Triju Zvaigžņu ordeņa ķēdi,

bet neparedz šo *tiesību zaudēšanu*. Ja likumā būtu noteikts, ka Valsts Prezidents *iegūst tiesības* uz valsts augstākajiem apbalvojumiem *kā amata zīmi* vai *uz amata pildīšanas laiku*, tad, zaudējot amatu, Valsts prezidents *zaudētu tiesības* uz šo apbalvojumu. Gadījumā, ja Valsts prezidents tiek saukts pie kriminālās atbildības saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 54.pantu, viņš automātiski zaudē tiesības arī uz likumā noteiktajiem ordeņiem, jo, saskaņā ar ordeņu statūtiem un vispārpieņemto praksi, persona ar aptraipītu reputāciju nevar pretendēt uz valsts apbalvojumiem. Lēmumu par Valsts prezidentam piešķirto tiesību atņemšanu uz valsts augstākajiem apbalvojumiem tādā gadījumā būtu jāpieņem Ordeņu kapitulam;

11) ja viena un tā pati persona tiek ievēlēta par Latvijas Valsts prezidentu atkārtoti, tā atkārtoti *iegūst juridiskas tiesības* uz Latvijas valsts apbalvojumu augstākajām šķirām saskaņā ar Valsts apbalvojumu likuma 51.pantu, bet *neiegūst tiesības uz šiem apbalvojumiem kā ķermenisku lietu*. Vadoties pēc analogijas, kad Valsts prezidents svinīgo solījumu Saeimā dod ik reizi, uzņemoties amata pienākumus saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 40.pantu, arī Valsts apbalvojumu likuma noteiktos valsts apbalvojumus Valsts prezidentam vajadzētu saņemt ik reizi, stājoties amatā *kā amata zīmi*. Taču to būtu iespējams izpildīt, ja, amata termiņam beidzoties, Valsts prezidents valsts apbalvojumus kā ķermenisku lietu nodotu lietošanā *ex officio* nākamajam prezidentam;

12) Eiropas Savienības valstīs ir divējāda pieeja, lemjot par atļauju apbalvot savus pilsoņus ar ārvalstu augstākajiem apbalvojumiem: a) pilsoņi drīkst pieņemt citu valstu apbalvojumus bez jebkādiem ierobežojumiem un par šo apbalvojumu personai *de facto* jāinformē likumā noteiktās institūcijas vai arī tas nav jādara; b) pilsoņi drīkst pieņemt citu valstu apbalvojumus ar dažiem ierobežojumiem, piem., apbalvojumus nedrīkst pieņemt ierēdņi, diplomāti, militārpersonas, valsts amatpersonas vai arī ārvalstu apbalvojuma pieņemšanai nepieciešama *iepriekšēja atļauja*. Atļauja pieņemt citas valsts apbalvojumu šai personu grupai ir saistīta ar lojalitāti savai valstij. Atteikums atļaut pieņemt citas valsts apbalvojumu ir politisks žests, bet atsevišķos gadījumos var tikt pamatots ar morāles un ētikas

normām. Piem., persona tiek apbalvota par militāriem nopelniem, taču visiem ir labi zināms, ka konkrētās kaujas operācijas laikā noticis genocīds pret civiliedzīvotājiem, t.sk. bērniem. Šādā gadījumā valsts var personai neļaut pieņemt attiecīgo ārvalstu „apbalvojumu”, jo pretējā gadījumā tā akceptētu (atbalstītu) šīs personas „nopus” genocīdā;

13) Valsts apbalvojumu likuma 67.pantam, kas aizliedz publiski nēsāt citas valsts piešķirtu apbalvojumu bez Valsts prezidenta atļaujas, esošajā redakcijā ir deklarātvīvs raksturs, jo pārkāpuma gadījumā nav iespējams piemērot nekādas sankcijas. Tādēļ likumdevējam vajadzētu izšķirties, vai šo normu svītrot no likuma vai paredzēt sankcijas par likumpārkāpumu administratīvā soda veidā, kā tas ir Igaunijā, Vācijā un dažās citās Eiropas valstīs.

Lai novērstu konstatētos trūkumus un pretrunas Latvijas valsts apbalvojumu likumā, kā arī pilnveidotu Latvijas valsts apbalvojumu sistēmu atbilstoši Eiropas Savienības valstu praksei, autore ierosina:

1) dibinot jaunu valsts apbalvojumu, tā statūtos jāiekļauj šādas obligātās sastāvdaļas:

a) apbalvojuma dibināšanas iemeslu (kam par godu vai kādēļ tas dibināts), bet ordeņiem papildus arī devīzi;

b) apbalvošanas mērķi (nopelnu uzskaitījumu, par kuriem apbalvojums piešķirams);

c) apbalvojuma struktūru (ordeņa šķiras, goda zīmes pakāpes utt.) un to aprakstu;

d) apbalvojuma nēsāšanas kārtību;

e) personu loku, kas var tikt apbalvoti ar šo apbalvojumu;

f) institūciju, kas pieņem lēmumus par personu apbalvošanu ar šo apbalvojumu.

Minētie valsts apbalvojuma statūtu punkti veido t.s. statūtu kodolu. Apbalvojuma statūtos var reglamentēt arī citus juridiskus un praktiskus aspektus, bet tiem ir sekundāra nozīme un tie izriet no statūtu kodola;

2) Triju Zvaigžņu ordeņa I šķiru un ķēdi definēt kā patstāvīgu „ordeņa ķēdes šķiru”, līdzīgi kā tas ir citās Eiropas Savienības valstīs. Šo ordeņa šķiru autore ierosina definēt kā „Triju Zvaigžņu ordeni ar ķēdi”, bet apbalvoto personu - kā „Triju Zvaigžņu ordeņa ar ķēdi lielkrusta komandieri”. Līdz šim ārvalstu vadītājiem, kas apbalvoti ar Triju Zvaigžņu ordeņa I šķiru un ķēdi, ordeņa diplomā rakstīts, ka tie ir iecelti par „Triju Zvaigžņu ordeņa lielkrusta komandieri”, bet ordeņa ķēdes kā īpašas pagodinājuma zīmes piešķiršanas fakts ordeņa diplomā neparādās, kas nav pareizi. Tādējādi Valsts apbalvojumu likuma 12.panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā: „Triju Zvaigžņu ordenim ir *sešas* šķiras un triju pakāpju goda zīmes”, 12.panta otro daļu izteikt šādā redakcijā: „Ar ordeņa *pirmās šķiras ar ķēdi* apbalvotais tiek iecelts par ordeņa *lielkrusta ar ķēdi* komandieri, ar ordeņa *pirmo šķiru* apbalvotais tiek iecelts par ordeņa *lielkrusta komandieri* (..)” un svītrot esošo 12.panta trešo daļu;

3) Valsts apbalvojumu likumā atjaunot Triju Zvaigžņu ordeņa, Viestura ordeņa un Atzinības krusta dibināšanas brīdī statūtos noteikto nopelnu uzskaitījumu, un turpmāk piešķirt šos apbalvojumus saskaņā ar sākotnējo apbalvošanas mērķi, lai novērstu šo valsts apbalvojumu būtības grozīšanu un valsts apbalvojumu sistēmas deformēšanu nākotnē;

4) atteikties no Viestura ordeņa piešķiršanas pēc nāves, jo tas neatbilst paražu tiesībām, vēsturiskajām tradīcijām un Viestura ordeņa sākotnējam dibināšanas mērķim. Personas apbalvošana pēc nāves bija raksturīga sociālisma valstīs; mūsdienās demokrātiskās valstīs ordeni pēc nāves netiek piešķirti (izņemot Beļģiju, Čehiju, Franciju, Igauniju, Itāliju, Latviju, Lietuvu, Maltu, Poliju, Portugāli, Slovēniju un Ungāriju, bet ne visās valstīs – par militāriem nopelniem). Vēsturiskā, gadsimtiem ilgā tradīcija nosaka, ka ordenis apvieno *dzīvus laudis*, tādēļ Latvijai vajadzētu sekot Eiropas demokrātisko valstu praksei un vēstures tradīcijām, un atgriezties pie Viestura ordeņa statūtos sākotnēji noteiktā apbalvojamo personu loka;

5) noteikt Ordeņu kapitulu kā *pastāvīgu institūciju*, kuras locekļi ir neatkarīgi eksperti valsts apbalvojumu lietās. Valsts apbalvojumu likuma 42.panta

otrajā daļā minētais Ordeņa kapitula pilnvaru termiņa ierobežojums (tikai uz Valsts prezidenta pilnvaru laiku) nav samērīgs un pamatots. Tikai ilgā laika periodā iespējams iegūt padziļinātas zināšanas valsts apbalvojumu lietās, iepazīties ar paražu tiesībām, izveidot vienotus kritērijus personu nopelnu izvērtēšanai un konceptuāli lemt par valsts apbalvojumu sistēmu kopumā. Tādēļ autore ierosina Valsts apbalvojumu likuma 41.panta pirmo daļu izteikt šādi: „Ordeņu kapituls ir *pastāvīga, neatkarīga* institūcija valsts apbalvojumu lietu pārzināšanai”. Jēdziens „neatkarīga institūcija” šajā gadījumā nozīmē, ka Ordeņu kapituls ir neatkarīgs savos lēmumos un nepakļaujas Valsts prezidenta vai citu personu ietekmei;

6) izvēloties Ordeņu kapitula kancleru un locekļus, ņemt vērā sekojošus kritērijus:

a) tiem jābūt sabiedrībā zināmiem un cienītiem ļaudīm ar augstu reputāciju – autoritātēm, kas reprezentē valsts apbalvojumu sistēmu kopumā un ceļ tās prestižu;

b) personām, kas gatavi Ordeņu kapitulā strādāt *ilgstoši* un uztvert to kā *goda pienākumu* valsts un tautas priekšā, nevis īstenot Valsts prezidenta un politiķu individuālās vēlmes. Ordeņu kapitula locekļu un kanclera nomaiņa pieļaujama pakāpeniski, nodrošinot profesionālo zināšanu nodošanu un pēctecību jaunpienākušajiem Ordeņu kapitula locekļiem;

c) tiem *pilnībā jāpārzina* Latvijas valsts apbalvojumu sistēmas būtība, citu valstu pieredze, paražas, tradīcijas un ir jābūt spējīgām *augsti profesionālā līmenī* izvērtēt gan apbalvošanai iesniegtos priekšlikumus, gan veidot valsts apbalvojumu sistēmu un sniegt juridiski argumentētus priekšlikumus tās pilnveidošanai, gan uzturēt augstu Latvijas valsts apbalvojumu reputāciju. Labs piemērs tam ir Valsts Heraldikas komisijas eksperti;

7) Valsts apbalvojumu likumā noteikt, ka Latvijas Valsts prezidents, stājoties amatā, *ex officio* saņem lietošanā tikai Triju Zvaigžņu ordeņa I šķiru ar ķēdi un, amata termiņam beidzoties, šo valsts apbalvojumu nodod lietošanā nākamajam Latvijas Valsts prezidentam *ex officio*. Likumā nebūtu lietderīgi noteikt, ka šo ordeni jaunajam Valsts prezidentam pasniedz iepriekšējais valsts vadītājs, jo var būt gadījumi, kad šādu prasību izpildīt nav iespējams, piem., iepriekšējā prezidenta

nāve, ilgstoša slimība, atkāpšanās vai atcelšana no amata u.c. Tāpat arī nevienā no Eiropas Savienības dalībvalstīm parlamenta vadītājs nepasniedz valsts vadītājam valsts apbalvojumus *ex officio*, jo tas neatbilst ne ordeņu vēsturiskajai izcelsmei, ne vispārpieņemtajai praksei, tādēļ Latvijā vajadzētu atteikties no 2010.gadā iedibinātās prakses un noteikt, ka šo ordeni Valsts prezidentam pasniedz Ordeņu kapitula kanclers. Ordeņu kapituls ir valstī vienīgā kompetentā institūcija valsts apbalvojumu jautājumos, tādēļ tās vadītājam jābūt tiesīgam pasniegt ordeni kā amata zīmi jaunajam valsts vadītājam. Ņemot vērā iepriekš minēto, autore ierosina Valsts apbalvojumu likuma 51.pantu izteikt šādā redakcijā: „(1) Valsts prezidents, stājoties amatā, iegūst tiesības uz Triju Zvaigžņu ordeņa I šķiru ar ķēdi kā amata zīmi. (2) Šo ordeni Valsts prezidentam pēc svinīgā amata solījuma došanas svinīgā ceremonijā pasniedz *Ordeņu kapitula kanclers*”;

8) iekļaut Latvijas Valsts prezidentu Ordeņu kapitula sastāvā *ex officio* ar balsstiesībām, balstoties uz paražu tiesībām, ievērojot vēsturisko tradīciju Latvijā līdz 1938.gadam un mūsdienu praksi citās Eiropas Savienības valstīs;

9) Valsts apbalvojumu likumā noteikt, ka Latvijas Valsts prezidents, beidzot pildīt amata pienākumus, zaudē tiesības uz Latvijas valsts apbalvojumiem, kas *ex officio* bijuši viņam nodoti lietošanā kā amata zīme. Izņēmuma gadījumā Valsts prezidents pēc amata pilnvaru beigām šo valsts apbalvojumu varētu saņemt kā apbalvojumu par nopelniem Latvijas valsts labā, ja Ordeņu kapituls atzītu, ka Valsts prezidentam amata pildīšanas laikā šādi izcili nopelni tiešām ir bijuši. Jautājums par bijušā Valsts prezidenta apbalvošanu Ordeņu kapitulā būtu izskatāms vispārējā kārtībā. Autore ierosina papildināt Valsts apbalvojumu likumu ar sekojošu normu: „Valsts prezidents, beidzot pildīt amata pienākumus, zaudē tiesības uz Triju Zvaigžņu ordeņa I šķiru ar ķēdi kā amata zīmi”;

10) Valsts apbalvojumu likumā atteikties no atsevišķiem izņēmuma gadījumiem, kad ārvalstu piešķirtos valsts apbalvojumus dažu Latvijas valsts pārvaldes iestāžu darbinieki drīkst *publiski nēsāt* bez Valsts prezidenta atļaujas, tā vietā veidojot vienotu sistēmu ārvalstu valsts apbalvojumu *pieņemšanai* vēl pirms to piešķiršanas. Šī prasība būtu attiecināma uz visiem Latvijas valsts pārvaldes

iestāžu darbiniekiem, tostarp militārpersonām. Izņēmums būtu ordeņu protokolārā apmaiņa valsts vizīšu ietvaros, par ko abas valstis (tostarp valstu vadītāji) vienojas iepriekš, kas automātiski nozīmē Latvijas Valsts prezidenta dotu atļauju pieņemt attiecīgo ārvalstu ordeni. Autore ierosina Valsts apbalvojumu likuma 67.panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā: „Valsts amatpersona citas valsts apbalvojumu drīkst pieņemt vienīgi ar Valsts prezidenta atļauju. Valsts prezidenta atļauja piešķirtā citas valsts apbalvojuma publiskai nēsāšanai nav nepieciešama personām, kuras citas valsts apbalvojumu saņēmušas valsts vizītes laikā”;

11) atteikties no reciprocitātes līgumiem „protokolāro ordeņu” piešķiršanai vēstniekiem kadences beigās, jo mūsdienās tie zaudējuši savu nozīmi. Reciprocitātes jeb abpusējības princips nozīmē, ka divas valstis savstarpēji vienojas par valsts apbalvojuma veidu un šķiru, kas tiks „automātiski” piešķirts otras valsts vēstniekam, beidzot pildīt dienesta pienākumus uzņemošajā valstī. Pēdējo piecu - astoņu gadu prakse liecina, ka par spīti noslēgtajiem reciprocitātes līgumiem, tiek vērtēti vēstnieku nopelni valstu divpusējo attiecību stiprināšanā un ordeni vēstniekiem tiek piešķirti par nopelniem, nevis kā „protokolārie ordeni”;

12) papildināt esošo Latvijas valsts apbalvojumu sistēmu:

a) nodibināt vismaz vienu jaunu divpakāpju nopelnu ordeni (ko piešķirtu vienīgi Latvijas valstspiederīgajiem, pasvītrotot Latvijas valsts īpašo attieksmi pret tiem);

b) sekojot citu Eiropas Savienības valstu praksei, nodibināt Latvijā vienu t.s. „protokolāro ordeni”, ko piešķirt ārvalstniekiem valsts vizīšu ietvaros, lai nemazinātu esošo nopelnu ordeņu nozīmi. Tā kā ordeņu protokolārās apmaiņas tradīcija neparedz amatpersonām piešķirt ordeņa medaļas (ordeņa šķiru viszemāko gradāciju), tad jaundibināmajam ordenim būtu lietderīgi noteikt piecas pamatšķiras un ordeņa ķēdes šķiru, ko piešķirt vienīgi valstu vadītājiem. Šo ordeni varētu izmantot arī tad, ja Latvijas kompetentās institūcijas nolemtu turpināt piešķirt „protokolāro ordeni” ārvalstu vēstniekiem kadences beigās reciprocitātes ietvaros;

c) nodibināt vienu vai vairākas nopelnu medaļas, lai nodrošinātu plašāku apbalvošanas dinamiku. Īpaši tas attiecas uz militārpersonu apbalvošanu par dalību NATO militārajās operācijās ārvalstīs;

d) nodibināt atsevišķu apbalvojumu (medaļu) par dzīvību glābšanu un par valstij īpaši nozīmīgu materiālo vērtību glābšanu, pastāvot dzīvības briesmām, līdzīgi kā tas ir vairākās citās Eiropas Savienības valstīs;

e) nodibināt valsts apbalvojumu (medaļu) par ilgstošiem un nozīmīgiem sasniegumiem lauksaimniecībā, rūpniecībā un tirdzniecībā – nozarēs, kas veido mūsu valsts ekonomiskās izaugsmes pamatus, kā arī biežāk piešķirt Triju Zvaigžņu ordeņa medaļas, Viestura ordeņa medaļas un Atzinības krusta medaļas, kas pēdējos gados gandrīz vairs netiek piešķirtas;

f) dibinot jaunus valsts apbalvojumus, varētu definēt vērtības, kas mūsu valstī un sabiedrībā tiek turētas īpašā godā. Kā īpašs tikums būtu izceļams rūpīgs, ilgstošs un godprātīgs *darbs* jebkurā jomā, jo, aptaujājot respondentus, autore bieži saņēma atbildi, ka mūsu valstī pienācīgi netiek godāts *darba tikums*. Tādējādi varētu atjaunot pirmskara Latvijā pastāvējušo valdības apbalvojumu - Ražena darba goda zīmi, un definēt to kā valsts apbalvojumu;

13) noteikt Valsts apbalvojumu likumā kārtību, kādā dibināmi *valsts apbalvojumi*, jo šobrīd neviens tiesību akts nereglamentē ne paša apbalvojuma dibināšanu no materiālo un procesuālo tiesību viedokļa, ne arī nosaka, kas apstiprina jaundibināma valsts apbalvojuma vizuālo tēlu. Valsts apbalvojumu dibināšana nav tikai normatīvā akta pieņemšana klasiskajā likumdošanas izpratnē. Autore piedāvā šādu valsts apbalvojumu dibināšanas kārtību: 1) valsts apbalvojumu nodibina Valsts prezidents ar lēmumu; 2) valsts apbalvojuma statūtu projekta atbilstību faleristikas prasībām un valsts apbalvojuma statusam izvērtē Ordeņu kapituls; 3) valsts apbalvojuma un tā diploma zīmējumu māksliniecisko risinājumu izvērtē un apstiprina Valsts Heraldikas komisija; 4) valsts apbalvojuma statūtus apstiprina Saeima ar likumu;

14) likumdošanas iniciatīvai jauna *valsts* apbalvojuma dibināšanu jāpieder Valsts prezidentam saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 65.pantu. Tajā pašā

laikā jauna valsts apbalvojuma dibināšanas iniciatīvai būtu jānāk no sabiedrības, nevis no valdošās elites, jo tas nodrošinātu apbalvojuma atzīšanu, pieņemšanu un augstu reputāciju tautas vidū. Sabiedrības līdzdalību valsts apbalvojuma dibināšanā varētu nodrošināt, organizējot publiskas diskusijas par vērtībām un nopelniem, kas būtu novērtējami ar valsts apbalvojumu. Diskusijas varētu organizēt gan televīzijā, pieaicinot dažādas sabiedrībā zināmas autoritātes un dažādu profesiju pārstāvjus, gan rakstiski, sūtot vēstules Ordeņu kapitulam. Līdzīgu tautas aptauju 1998.gadā rīkoja akadēmiķis J.Stradiņš par nacionālās simbolikas Latvijā atjaunošanu. No juridiskā viedokļa autore ierosina papildināt Valsts apbalvojumu likumu ar nodaļu „Valsts apbalvojumu dibināšanas kārtība” un noteikt, ka „Jauna valsts apbalvojuma dibināšanu ierosina Latvijas Valsts prezidents. Latvijas Valsts prezidents nosaka valsts apbalvojuma veidu”. Tādējādi Valsts prezidents var iesniegt Ordeņu kapitulam izvērtēšanai jau pilnībā izstrādātu valsts apbalvojuma statūtu projektu vai arī uzdot ekspertiem šādu projektu izstrādāt. Valsts prezidents kā apbalvojuma dibināšanas iniciators nosaka arī valsts apbalvojuma veidu (ordenis, medaļa vai goda zīme);

15) pēc jaundibināmā valsts apbalvojuma statūtu izvērtēšanas Ordeņu kapitulā un pozitīva lēmuma pieņemšanas, Valsts prezidents kā Ordeņu kapitula loceklis *ex officio* iesniedz tos apstiprināšanai Saeimā. Ordeņu kapitulam ir jābūt tiesīgam izvērtēt jaundibināmā valsts apbalvojuma statūtus gan pēc būtības, gan no juridiskā viedokļa, jo Ordeņu kapituls ir vienīgā kompetentā institūcija valsts apbalvojumu jautājumos, un būs arī apbalvojuma statūtos iekļauto normu piemērotājs. Autore ierosina izteikt tiesību normu šādā redakcijā: „Jaundibināmā valsts apbalvojuma statūtu projektu izvērtē Ordeņu kapituls. Pozitīva atzinuma gadījumā Valsts prezidents jaundibināmā valsts apbalvojuma statūtu projektu nosūtīta apstiprināšanai Saeimā”;

16) Valsts Heraldikas komisijai ir jābūt tiesīgai izvērtēt un apstiprināt jaundibināmā valsts apbalvojuma zīmējumus, jo komisija jau šobrīd apstiprina valsts institūciju un pašvaldību apbalvojumu zīmējumus un apbalvojumu diplomus. Visām iepriekš minēto apbalvojumu grupām ir viena kopīga iezīme:

apbalvojumam jāatspoguļo tā dibināšanas mērķis un publiskās varas elementa klātbūtne (visbiežāk ģerboņa veidā). Autore ierosina izteikt tiesību normu šādā redakcijā: „Jaundibināmā valsts apbalvojuma vizuālo veidolu un valsts apbalvojuma diploma (apliecības) māksliniecisko kvalitāti izvērtē un apstiprina Valsts Heraldikas komisija”;

17) svītrot Valsts apbalvojumu likuma 67.pantu, jo ārvalstu apbalvojumu publiska nēsāšana bez Valsts prezidenta dotas atļaujas nerada kaitējumu valstij un sabiedrībai, bet ir uzskatāma par vienu no indivīda apziņas brīvības izpausmes veidiem, tāpēc par šādu rīcību paredzēt administratīvo sodu nav samērīgi un lietderīgi.